

Termini un citi jēdzieni pamatizglītības un vispārējās vidējās izglītības standartos

ISEC ir sagatavojis informatīvu materiālu, kurā apkopoti termini un citi jēdzieni ISEC izstrādātajos mācību satura dokumentos.

Informatīvajā materiālā ir apkopoti Ministru kabineta 2008.gada 2.septembra noteikumos Nr.715 "Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu un vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmetu standartiem" un Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumos Nr.1027 "Noteikumi par valsts standartu pamatizglītībā un pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem" lietotie termini un citi jēdzieni, par kuru skaidrojumiem interesējušies mērķgrupu pārstāvji.

Apkopotie terminu un citu jēdzienu skaidrojumi atbilst normatīvajos aktos, pedagogijā un valodniecībā lietotajiem vai arī izteikti jaunākajās zinātņu atziņās. Saraksts tiks papildināts ar vērtēšanas terminiem un citiem jēdzieniem.

Normatīvajos tiesību aktos skaidrotie termini

Analītiski kritiskais aspekts – intelektuālās darbības pieredze – patstāvīga, loģiska, bez pretrunām, motivēta, kritiska un produktīva domāšana. Prasme formulēt un pamatot savu viedokli. Pagātnes, tagadnes un nākotnes saikne. (*MK Nr.1027 1.pielikuma 2.nodaļas 2.2.apakšpunkts*)

Izglītības iestāde – valsts, pašvaldību vai citu juridisko vai fizisko personu dibināta iestāde, kuras uzdevums ir izglītības programmu īstenošana, vai uzņēmums (uzņēmēj sabiedrība), kuram izglītības programmu īstenošana ir viens no nodarbošanās veidiem. (*Izglītības likums, 1.panta 7.punkts*)

Izglītības joma – tehnoloģiju un zinātņu pamati, valoda, māksla, cilvēks un sabiedrība (*MK Nr.1027 1.pielikuma 2.nodaļa*). Valodu joma, matemātikas un datorikas joma, sporta un veselības joma, dabaszinātņu joma, sociālo zinātņu joma, mākslas joma. (*MK Nr.715 3.nodaļa*)

Izglītības pakāpe – nobeigts izglītības posms, kas ietver organizētu un secīgi īstenotu izglītības ieguvu. (*Izglītības likums, 1.panta 2.punkts*)

Izglītības programma – izglītības iestādes izglītojošo darbību reglamentējošs dokuments, ar kuru atbilstoši izglītības pakāpei, izglītības veidam, mērķgrupai un valsts izglītības standartam tiek noteikti:

- 1) izglītības programmas mērķi, uzdevumi un plānotie rezultāti;
- 2) prasības izglītojamo iepriekš iegūtajai izglītībai;
- 3) izglītības saturs kā vienots mācību priekšmetu vai kursu saturu kopums;
- 4) izglītības programmas īstenošanas plāns;
- 5) izglītības programmas īstenošanai nepieciešamā personāla, finanšu un materiālo līdzekļu izvērtējums atbilstoši Ministru kabineta noteikumiem par izglītības programmu īstenošanas izmaksu minimumu uz vienu izglītojamo. (*Izglītības likums, 33.pants*)

Izglītojamais – skolēns, audzēknis, students vai klausītājs, kas apgūst izglītības programmu izglītības iestādē vai pie privātp praksē strādājoša pedagoga. (*Izglītības likums, 1.panta 12.punkts*)

Izglītošanās aspekti – pašizpaušmes un radošais aspekts, analītiski kritiskais aspekts, morālais un estētiskais aspekts, sadarbības aspekts, saziņas aspekts, mācīšanās un praktiskās darbības aspekts, matemātiskais aspekts. *(MK Nr.715 1.pielikuma 2.nodaļa)*

Mācību priekšmeta vai kursa programma – izglītības programmas sastāvdaļa, kas ietver mācību priekšmeta vai kursa mērķus un uzdevumus, saturu, satura apguves plānojumu, iegūtās izglītības vērtēšanas kritērijus un kārtību, kā arī programmas īstenošanai nepieciešamo metožu un līdzekļu uzskaitījumu. *(Izglītības likums, 1.panta 13.punkts)*

Mācību priekšmeta vai kursa standarts – valsts izglītības standarta sastāvdaļa, kas nosaka mācību priekšmeta vai kursa galvenos mērķus un uzdevumus, mācību priekšmeta vai kursa obligāto saturu, izglītības sasniegumu novērtēšanas formas un kārtību. *(Izglītības likums, 1.panta 14.punkts)*

Mācību priekšmeta standarts nosaka:

- 1) mācību priekšmeta galvenos mērķus un uzdevumus;
- 2) mācību priekšmeta obligāto saturu;
- 3) pamatprasības attiecībā uz mācību priekšmeta apguvi;
- 4) mācību sasniegumu vērtēšanas formas un metodiskos paņēmienus. *(Vispārējās izglītības likums, 16.pants)*

Mācību priekšmets – pamatota zināšanu, prasmju un attieksmju sistēma, kas izstrādāta atbilstoši kādai zinātnes, tehnikas un mākslas nozarei un paredzēta apgūšanai pēc noteiktas izglītības programmas. *(Vispārējās izglītības likums, 5.panta 5.punkts)*

Mācīšanās un praktiskās darbības aspekts – prasme patstāvīgi mācīties, arī plānot un organizēt mācīšanās procesu. Dažādu zināšanu un prasmju apgūšana un lietošana praktiskā darbībā. Prasme mācību procesā izmantot dažādu veidu informāciju, konsultēties, atrast palīdzību. Prasme izmantot modernās tehnoloģijas. *(MK Nr.1027 1.pielikuma 2.nodaļas 2.6.apakšpunkts)*

Matemātiskais aspekts – matemātikas izmantošana praktiskajā dzīvē (piemēram, mērīšana, aprēķināšana, salīdzināšana, ilustrēšana diagrammās, grafikos). *(MK Nr.1027 1.pielikuma 2.nodaļas 2.7.apakšpunkts)*

Morālais un estētiskais aspekts – izpratne par jēdzieniem, kas saistīti ar cilvēku savstarpējo saskarsmi – taisnīgums, cieņa, vienlīdzība, godīgums, uzticamība, atbildība, savaldība, izpalīdzība, iejūtība, laipnība. Izpratne par cilvēka tiesībām uz vienlīdzību. Pozitīva attieksme pret kultūras mantojumu. *(MK Nr.1027 1.pielikuma 2.nodaļas 2.3.apakšpunkts)*

Pamatizglītība – izglītības pakāpe, kurā notiek sagatavošanās izglītībai vidējā pakāpē vai profesionālajai darbībai, sabiedrības un cilvēka individuālajā dzīvē nepieciešamo pamatzināšanu un pamatprasmju apguve, vērtīborientācijas veidošanās un iesaiste sabiedrības dzīvē. *(Izglītības likums, 1.panta 15.punkts)*

Pašizpaušmes un radošais aspekts – radošās darbības pieredze. Patstāvīga iespēja meklēt un atrast risinājumu praktiskām problēmām, atklāt kopsakarības. Atjautības, iztēles kopšana. Iespēja nodarboties ar māksliniecisko jaunradi, sportu. *(MK Nr.1027 1.pielikuma 2.nodaļas 2.1.apakšpunkts)*

Saziņas aspekts – latviešu valodas prasme. Praktiska pieredze valodas lietošanā. Prasme sazināties (sarunāties, rakstīt, lasīt) vairākās valodās. Prasme publiski uzstāties, izteikt un pamatot savu viedokli.

Sociālais aspekts – prasme sadarboties, strādāt komandā. Prasme uzklausiēt un respektēt dažādus viedokļus. Prasme pieņemt lēmumu un uzņemties atbildību par tā īstenošanu. Prasme atbildīgi rīkoties konfliktsituācijās, ekstremālās situācijās un rūpēties par savu un citu cilvēku drošību, ja nepieciešams, meklēt palīdzību. (*MK Nr.1027 1.pielikuma 2.nodaļas 2.4.apakšpunkts*)

Speciālās izglītības programma – persona ar speciālām vajadzībām var iegūt speciālo izglītību izglītības iestādē, ja tai šajā iestādē ir nodrošinātas iespējas iegūt veselības stāvoklim un attīstības traucējuma raksturam atbilstošu izglītību. Speciālās izglītības programmas īsteno, ņemot vērā izglītojamā veselības stāvokli. Speciālo izglītības programmu īstenošanas kārtību nosaka vispārējās izglītības likums, profesionālās izglītības likums un citi likumi. (*Vispārējās izglītības likums, 42.pants*)

Valsts izglītības standarts – dokuments, kas atbilstoši izglītības pakāpei un veidam nosaka izglītības programmu galvenos mērķus un uzdevumus, izglītības obligāto pamatsaturu, iegūtās izglītības vērtēšanas pamatkritērijus un vispārējo kārtību. (*Izglītības likums, 1.panta 27.punkts*)

Valsts vispārējās izglītības standarts nosaka:

- 1) vispārējās izglītības programmu galvenos mērķus un uzdevumus;
- 2) vispārējās izglītības obligāto saturu;
- 3) izglītojamo iegūtās izglītības vērtēšanas pamatprincipus un kārtību.

Valsts vispārējās izglītības standarts ir obligāts ikvienam, kas izstrādā un īsteno vispārējās izglītības programmas, izņemot pirmsskolas izglītības programmas. (*Vispārējās izglītības likums, 15.pants*)

Ministru kabineta 2008.gada 2.septembra noteikumi Nr.715 "Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu un vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmetu standartiem" nosaka:

1.1. **valsts vispārējās vidējās izglītības standartu** – vispārējās vidējās izglītības programmu galvenos mērķus un uzdevumus, vispārējās vidējās izglītības obligāto saturu, izglītojamo iegūtās vispārējās vidējās izglītības vērtēšanas pamatprincipus un kārtību;

1.2. **vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmetu standartus** – mācību priekšmetu galvenos mērķus un uzdevumus, mācību priekšmetu obligāto saturu, pamatprasības attiecībā uz mācību priekšmetu apguvi un mācību sasniegumu vērtēšanas formas un metodiskos paņēmienus. (*MK Nr.715 1.punkts*)

Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumi Nr.1027 "Noteikumi par valsts standartu pamatizglītībā un pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem" nosaka **valsts standartu pamatizglītībā** – pamatizglītības programmu galvenos mērķus un uzdevumus, pamatizglītības obligāto saturu, izglītojamo iegūtās pamatizglītības vērtēšanas pamatprincipus un kārtību, kā arī **pamatizglītības mācību priekšmetu standartus** – mācību priekšmetu galvenos mērķus un uzdevumus, mācību priekšmetu obligāto saturu, pamatprasības attiecībā uz mācību priekšmetu apguvi, mācību sasniegumu vērtēšanas formas un metodiskos paņēmienus. (*MK Nr.1027 1.punkts*)

Vispārējās izglītības programma – dokuments, kurā atbilstoši Izglītības likumam, Ministru kabineta noteikumiem un valsts vispārējās izglītības standartam noteikti:

- 1) izglītības programmas mērķi un uzdevumi;
- 2) izglītības saturs;
- 3) izglītības programmas īstenošanas plāns;
- 4) prasības attiecībā uz iepriekš iegūto izglītību;
- 5) iegūtās izglītības vērtēšanas kritēriji un kārtība;
- 6) izglītības programmas īstenošanai nepieciešamā personāla, finansu un materiālo līdzekļu izvērtējums un pamatojums. (*Vispārējās izglītības likums, 17.pants.*)

Terminu un citu jēdzienu saturs, ko tajos ietvēris ISEC, sagatavojot normatīvo aktu projektus

Vispārējie termini

Apguves līmenis – noteiktu parametru kopums, kas raksturo pakāpi, kādā mācību saturā iekļautās vērtības (zināšanas, prasmes, attieksmes) kļuvušas par skolēna ieguvumu; skolēna kompetences raksturojums konkrētajā mācību priekšmetā.

Attīstības dinamika – izglītības kvalitātes komponents, kas raksturo, cik strauji skolēna zināšanās, prasmēs un attieksmēs notiek neatgriezeniskas pārvērtības virzienā no zemākā uz augstāko, uz jaunā rašanos.

Cilvēktiesību pamatprincipi – cilvēktiesības, kas noteiktas ANO Vispārējā cilvēktiesību deklarācijā, – tiesības uz dzīvību, brīvību un personas neaizskaramību, vienlīdzība likuma priekšā, goda un cieņas aizsardzība, privātās dzīves neaizskaramība, pārvietošanās, t.i., izceļošanas un atgriešanās tiesības, domu un reliģijas un apziņas brīvība, tiesības uz privātīpašumu, vārda brīvība. (*Catlaks, G., Ikstens, J. Politika un tiesības. Rīga: Zvaigzne ABC, 2003.*)

Dabas, sociālie un ilgtspējīgas attīstības procesi – visa esošā, kas nav cilvēka radīts, cilvēku savstarpējo attieksmju un mūsdienu paaudzes vajadzību nodrošināšana, neradot grūtības nākamām paaudzēm nodrošināt savas vajadzības secīga stāvokļu maiņa (kā) attīstības gaitā; ciešā sakarībā esošu attīstības stadiju nepārtraukta kustība.

Demokrātijas vērtības – vispārīgi kolektīvi atzinumi par to, kas ir labs, pareizs un vēlams un, otrādi, kas ir slikts, nepareizs un nevēlams. Tie ir arī uzskati par mērķiem un ideāliem, pēc kā cilvēkiem jātiecas, kā arī par galvenajiem to sasniegšanas līdzekļiem. (*Socioloģijas skaidrojošā vārdnīca. Rīga: INSAR & Co, 1997.*)

Dzimtā valoda – valoda, ko iemācās no dzimšanas. Parasti tā ir pirmā valoda, kuru apgūst mājās, ģimenē. (*Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000.*)

Ētisko vērtību kopums – tikumiskas personības veidošanās kritērijs tās attīstības procesā, princips, kas norāda uz ētiskas rīcības un attieksmes vienojošo raksturu.

Harmoniska veidošanās un attīstība – attīstības nosacījums, kurš nodrošina personības samērīgu un līdzsvarotu garīgo un fizisko attīstību.

Identitāte – pilnīga pazīmju, kvalitātes, rakstura u.tml. vienādība (tāpatība) noteiktas grupas ietvaros, uzvedības un (vai) personiskās īpatnības, pēc kurām indivīdu atzīst, atpazīst kā kādas grupas pārstāvi. (*Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000.*)

Iegaumēšana – informācijas paturēšana un nostiprināšanās atmiņā. Tā ir svarīga mācību procesā, lai paturētu atmiņā apgūtās zināšanas. (*Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000.*)

Iemaņas – māka, kas iegūta ilgstošas vingrināšanās procesā un ir apgūta tādā mērā, ka darbība tiek veikta automātiski, tai nav nepieciešama apzināta kontrole, vadība, regulēšana. (*Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000.*)

Ilgspējīga attīstība – attīstība, kas nodrošina mūsdienu paaudzes vajadzības, neradot grūtības nākamām paaudzēm nodrošināt savas vajadzības. (*MK 2002.gada 15.augusta rīkojums Nr.436 "Par Latvijas ilgspējīgas attīstības pamatnostādņem"*)

Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas – zināšanu, metožu, paņēmieni un tehniskā aprīkojuma kopums, kas ar datoru un sakaru līdzekļu starpniecību nodrošina jebkuras informācijas iegūšanu, glabāšanu un izplatīšanu.

Integrēts mācību priekšmets – uz atsevišķu mācību priekšmetu (ideju, problēmu, prakses) vienotības pamata izveidots komplekss mācību priekšmets, kas pielāgots skolēnu pasaules kopveseluma redzējumam, atbilst izglītības pakāpei un veidam. (*Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000.*)

Izglītības mērķi – personas pilnveide pašrealizācijai, valsts un sabiedrības labklājības veicināšanai. (*Izglītības terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: McĀbols, 1998.*)

Izglītošanās aspekti – izglītības satura elementi, kas atspoguļo nepieciešamo skolēna vispārīgo spēju un vispārīgo prasmju attīstīšanās pieredzi.

Izglītības jomas – norāda uz atsevišķu zinātņu nozaru pamatu (sociālās zinātnes, humanitārās zinātnes, dabas zinātnes) un veido mācību priekšmetu satura apguves kopumu.

Izpratne – prāta darbības augstākā pakāpe, kas izpaužas izziņas procesā un lietu būtības izziņāšanu virzītā analītiskā domāšanā, neskaidrību vai pretrunīguma apzināšanā un dziļākā izpētē, kopsakarību atrašanās. (*Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000.*)

Izvēles priekšmets – skolu izvēles programmā iekļauts mācību priekšmets, kura apguvi skolēni var izvēlēties atbilstoši savām interesēm. Izvēles priekšmeta apguve tiek novērtēta pēc tādām pašām prasībām kā obligāto priekšmetu apguve. Katrā izglītība programmā ir sava noteikta kārtība, kas regulē priekšmetu izvēli.

Kompetence – nepieciešamās zināšanas, profesionālā pieredze, izpratne kādā noteiktā jomā, jautājumā un prasme zināšanas un pieredzi izmantot konkrētā darbībā. (*Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000.*)

Komunikatīvā un valodas kompetence

Komunikatīvā kompetence – lingvistisko un ekstralingvistisko zināšanu, prasmju un iemaņu kopums, kas nepieciešams valodas veiksmīgai izmantošanai saziņā atbilstoši konkrētai saziņas situācijai. (*Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Madonas poligrāfists, 2007.*)

Valodas kompetence (lingvistiskā kompetence jeb valodiskā lietpratība) – plašas valodnieciskās zināšanas, konkrētas valodas leksikas un gramatikas sistēmas pārzināšana, izpratne par procesiem valodu attīstībā un valodas politikā un prasme valodas zināšanas

izmantot praksē. (*Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Madonas poligrāfists, 2007.*)

Komunikatīvās prasmes – prasmes izmantot valodu un citus saziņas līdzekļus savstarpējai informācijas apmaiņai, kas pamatotas uz līdztiesīgām savstarpējām attiecībām saskarsmē.

Kristīgās dzīves prasmes – kalpošana, apzināti pieņemta Dieva piedāvāto dzīves principu lietošana ikdienas dzīvē, kuru cilvēks īsteno domās, vārdos un darbos. (Kalpošana – kristietības pamatjēdziens.)

Kultūras mantojums – kultūras garīgās un materiālās vērtības, artefakti, tradīcijas un ieražas, kuras ir nozīmīgas kādas tautas vai nācijas identitātes apzināšanai un saglabāšanai. (Artefakts – cilvēka veidojums, darinājums (*Svešvārdu vārdnīca. Rīga: Jumava, 1999.*))

Latvijas pilsonim nepieciešamās zināšanas – zināšanas par Latvijas vēsturi, valodu un Latvijas Republikas Satversmi, kas saskaņā ar Pilsonības likumu nepieciešamas Latvijas Republikas pilsonim.

Līdzatbildīga attieksme – aktīvs izturēšanās un rīcības veids, kurš raksturo personas sadarbību un solidaritāti ar citu personu vai personu grupu un norāda uz kopīgu vērtīborientāciju.

Mācību priekšmeta mērķis – mācību priekšmeta standarta sastāvdaļa, kurā aprakstīts mācību darbības virziens, apgūstot šo mācību priekšmetu.

Mācību priekšmeta obligātais saturs – mācību priekšmeta standarta sastāvdaļa, kurā aprakstīti mācību satura temati un vispārīgās prasmes, ko skolēns noteikti mācīsies šajā mācību priekšmetā.

Mācību priekšmeta uzdevumi – mācību priekšmeta komponents, kurš norāda veidu, kā veicami mācību priekšmeta apguves prasību izpildes nosacījumi.

Mācību satura komponents – mācību saturā ietilpstošas patstāvīgas tematiskas daļas, kas veido visa mācību priekšmeta vai mācību jomas kopveselumu.

Mācību saturs – konkrētas zināšanas, prasmes, darbības pieredze, kultūras un sociālā pieredze, garīgo vērtību, pārliecības un attieksmju veidošanās pieredze, jūtu kultūra un personības veidošanās pieredze, ko skolēns apgūst mācību procesā. (*Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000.*)

Matemātiskais modelis – procesu, sistēmu vai to darbības attēlošana ar matemātisku izteiksmju palīdzību.

Mijiedarbība – esamības priekšmetu, parādību, procesu savstarpēja iedarbība, to nosacītība, stāvokļu maiņa un pārejas procesu savstarpēja atkarība. (*Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000.*)

Morāles un ētikas vērtības – garīgās vērtības, kas atbilst augstākiem cilvēka dzīvesdarbības tikumiem un principiem un nosaka tikumiskas rīcības izvēli.

Mūžizglītība – izglītība cilvēka mūža garumā. Tā pamatojas uz iekšēju vajadzību vai ārēju faktoru izraisītu nepieciešamību iegūt un arvien papildināt savas zināšanas un prasmes. (*Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000.*)

Nacionālā identitāte – cilvēku apziņa, ka viņi kopīgi pieder pie vienas etniskās grupas, nacionālās minoritātes vai nācijas. Tā ir arī šo cilvēku apziņa, ka viņiem ir kopīgas intereses, kopīga vēsture un kopīgs kolektīvais liktenis. Nacionālās identitātes meklēšana bieži ir viens no

galvenajiem politiskās un sabiedriskās aktivitātes cēloņiem un motīviem. (*Socioloģijas skaidrojošā vārdnīca. – INSAR & Co, 1997.*)

Pamatprasības mācību priekšmeta apguvei – mācību priekšmeta standarta sastāvdaļa, kurā aprakstītas vēlamās skolēna zināšanas, prasmes un attieksmes pamatizglītības (3., 6., 9.klase) un vispārējās vidējās izglītības (12.klase) beigās.

Pamatprasmes – galvenās, būtiskākās prasmes, kas ir nepieciešamas kāda mācību priekšmeta apguvei.

Pamatpriekšstats – elementāras zināšanas par kādu jautājumu.

Pamatzināšanas – galvenās, būtiskākās zināšanas, kas ir nepieciešamas kāda mācību priekšmeta apguvei.

Pilsoniska līdzdalība (pilsoniskas līdzdalības prasmes) – sekmīga darbība sabiedrības labā demokrātiskas sabiedrības ietvaros; pilsoniskas sabiedrības iesaistīšanās valsts un pašvaldību politikas veidošanā. Viens no demokrātijas pamatiem. Līmeņi: sadarbība iedzīvotāju starpā dažādu aktuālu jautājumu risināšanai; līdzdalība sabiedriskās organizācijās un (vai) politiskās partijās; iesaistīšanās brīvprātīgo kustībā; labdarība un filantropija kā ieguldījums sabiedrības labā; sabiedrības iesaistīšanās un iesaistīšana politikas veidošanā pašvaldību, valsts un Eiropas Savienības līmenī. (*Es piedalos: pilsoniskās līdzdalības rokasgrāmata. Rīga: Madonas poligrāfists, 2004.*)

Politiskā līdzdalība – individuāla vai kolektīva piedalīšanās politiskajos procesos, kuru rezultātā notiek politiskā rekrutācija (indivīdu izraudzīšanās noteiktām lomām politiskajā sistēmā), mainās un attīstās valsts politiskais kurss un top politiskie lēmumi. Tiesības uz politisko līdzdalību ir demokrātisko politisko sistēmu svarīgākā iezīme, taču diezgan plašas aprindas šīs tiesības pilnībā neizmanto. (*Socioloģijas skaidrojošā vārdnīca. Rīga: INSAR & Co, 1997.*)

Pilsoniska sabiedrība – ir sabiedrība, kas ir organizēta neatkarīgi no valsts un pēc savas brīvas gribas, kura kopīgi akceptējusi un kopj demokrātijas vērtības, veido stabilu attieksmi pret valsti un politiku, apzinās spēku un zina, kā panākt savu interešu aizstāvību. Pilsoniskās sabiedrības ekonomiskais pamats ir regulējamas tirgus attiecības un daudzveidīgas īpašuma formas, bet politiskais pamats – pilsoņu līdzdalība valsts un sabiedrības lietu kārtošā. (*Pašvaldību grantu konkursi pilsoniskās sabiedrības veicināšanai. Labās prakses piemēri: rokasgrāmata. Talsi: Ziemeļkurzemes Nevalstisko organizāciju atbalsta centrs, 2007.*)

Prasme – māka veikt kādu darbību atbilstoši nepieciešamajai kvalitātei un apjomam; darbības izpildes priekšnosacījums. Tāda zināšanu un darbības paņēmienu apguves pakāpe, kad dod iespēju apgūto izmantot mērķtiecīgā darbībā. (*Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000.*)

Radošā darbība – spēja radīt jaunas materiālās un garīgās vērtības vai sakārtot idejas un reālās īstenības parādības īpatnējās attiecībās, izteikt oriģinālas, interesantas domas, pieejas u.tml. (*Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000.*)

Sabiedriskajai un personiskajai dzīvei nepieciešamās pamatzināšanas un pamatprasmes – saskaņā ar UNICEF ieteikumiem par tādām uzskata virkni saskarsmes iemaņu (verbālā un neverbālā komunikācija; aktīvā klausīšanās, empātija u.tml.), kritiskās domāšanas un lēmumu pieņemšanas prasmes, paškontroles un pašattīstības prasmes.

Sadarbības prasmes – prasmes kopīgi darboties, savstarpēji saskaņot darbību, vajadzības gadījumā cits citam palīdzot, cits citu atbalstot.

Sapratne – prāta darbības pirmā pakāpe, kas izpaužas izziņas procesā kā analītiska domāšana, nodalot esamības priekšmetus, parādības, procesus citu no cita pēc to līdzības un atšķirībām, veidojot attiecīgus nojēgumus, secinājumus, spriedumus. (*Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000.*)

Saskarsmes prasmes – prasmes cilvēkdarbības procesos cilvēku un to grupu mijiedarbībā, informācijas apmaiņā (saziņā) un tamlīdzīgās situācijās pamatot garīgo saskari uz savstarpējām cieņpilnām attiecībām.

Sociāla integrācija – process, kura mērķis ir nabadzības un sociālās atstumtības riskam pakļautajām personām nodrošināt iespējas, pakalpojumus un resursus, kuri nepieciešami, lai pilnvērtīgi piedalītos sabiedrības ekonomiskajā, sociālajā un kultūras dzīvē, kā arī lielākas līdzdalības iespējas lēmumu pieņemšanā un pieejamību personas pamattiesībām. (*Nacionālās attīstības plāns 2007.–2013.*)

Sociokultūras kompetence – izpratne par kultūru pamatvērtībām un to ietekmi uz valodu un cilvēku savstarpējo saskarsmi.

Spējas – indivīda fiziskās un psihiskās īpašības, kas dod iespēju kaut ko sekmīgi darīt, veikt, uztvert, reaģēt uz kaut ko un kas nodrošina šādai norisei nepieciešamības nosacījumus. (*Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000.*)

Temats – satura formulējums; jautājums, par kuru raksta vai runā. (*Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000.*)

Tēma – dzīves parādību kopums, jautājumi, kurus aplūko literatūrā, mākslā u.c. (*Latviešu valodas skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000.*)

Valodas kultūra – literārās valodas kā tautas kopvalodas kopšana, uzturēšana atbilstībā pareizrakstības un pareizrūnas normatīvajām prasībām un lietošana, prasmīgi izvēloties konkrētai saziņas situācijai atbilstošus izteiksmes līdzekļus. (*Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Madonas poligrāfists, 2007.*)

Valodas sistēma – iekšēji organizēts, formas un satura, respektīvi, nozīmes ziņā savstarpēji saistītu un nosacītu valodas elementu strukturēts kopums. (*Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Madonas poligrāfists, 2007.*)

Valoddarbība (valodas darbība) – komunikatīvo kompetenču praktiska lietošana noteiktā sfērā, uztverot un (vai) producējot vienu vai vairākus tekstus, konkrēta uzdevuma veikšanai. (*Eiropas kopīgas pamatnostādnes valodu apguvei: mācīšanās, mācīšana, vērtēšana. Sast. Eiropas Padome, Valodas politikas nodaļa. – Rīga: Madonas poligrāfists, 2006.*)

Vērtības – pozitīvo īpašību kopums, kas nosaka (lietas, parādības, darbības) noderīgumu, nozīmīgumu, izmantošanas iespējas; cilvēku darbības sfērā – pozitīvo īpašību kopums, kas saistīts ar garīgo sfēru, cilvēku savstarpējām attieksmēm. (*Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000.*)

Veselīgs dzīvesveids – dzīvesveids, kurš nodrošina teicamu fizisko un psihisko formu. Teicama forma – enerģijas pārpilnība, pašapziņa, labs noskaņojums, vingrs ķermenis, veiksmē un sekmes. To var iegūt, saglabājot labu garastāvokli, kopjot savu ķermeni, ievērojot dienas režīmu, veselīgi ēdot, atsakoties no veselībai kaitīgiem ieradumiem un pietiekami bieži un ilgi veicot fiziskus vingrinājumus. (*Rubana, I. M., Tava veselība. 1.daļa Veselīgs dzīvesveids. Rīga: RaKa, 1998.*)

Zināšanas – sistematizēts objektīvu atziņu kopums, ko skolēns ieguvis mācoties, darba pieredzē, pētniecībā u.tml.; izziņas rezultāts. (*Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000.*)

Pamatprasību jēdzienu skaidrojumi un piemēri

Formulējot pamatprasības mācību priekšmeta apguvei, izmantoti latviešu literārās valodas darbības vārdi. Pamatprasību apkopojums apliecina vienotas sistēmas lietojumu gan pamatizglītībā, gan vispārējā vidējā izglītībā. Skaidrojuma sadaļā ir akcentēta būtiskākā semantiskā nozīme. Piemēros ir saglabāta mācību priekšmetu standartu numerācija un interpunkcija, iekavās norādot mācību priekšmetu.

Izmantotie saīsinājumi:

LVSV – Latviešu valodas skaidrojošā vārdnīca. Pieejams: www.ailab.lv/Vardnica/;

LLVV – Latviešu literārās valodas vārdnīca. – Rīga: Zinātne, 1972.–1996.;

PV – Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2000.;

vvi – vispārējā vidējā izglītība;

pi – pamatizglītība.

Jēdziens	Skaidrojums	Piemērs
apgūt	Iemācīties, paturēt atmiņā. (LVSV) Mācoties, vingrinoties iegūt (māku, iemaņas); iemācīties izmantot (paņēmienu, metodi). (LLVV)	2.1. apgūt informācijas un komunikācijas tehnoloģiju pamatjēdzienus; (pi, Informātika) 2.7. apgūt un izprast filozofijas pamatjēdzienus, izkopjot prasmi radoši, kritiski un patstāvīgi domāt, izmantot dažādas filozofiskās analīzes metodes. (vvi, Filozofija)
apkopot	Savākt vienkopus, apvienot. Kopumā pārskatot, vispārināt; rezumēt. (LVSV)	12.6. apkopot matemātisko informāciju un saskatīt likumsakarības tajā; (pi, Matemātika) 11.10. apkopo faktus sava viedokļa pamatošanai un atšķirīgu viedokļu analīzei; (vvi, Latvijas un pasaules vēsture)
aprakstīt	Priekšmeta, pazīmju, īpašību, procesa rakstiska attēlošana, raksturošana secīgā izklāstā. (PV) Pārnestā nozīmē – attēlot rakstā, daiļdarbā, raksturot, izklāstīt (secīgi izskaidrot, izstāstīt, aprakstīt). (LLVV)	10.24. apraksta lietas un procesus, ievērojot gramatikas likumības; (pi, Svešvaloda) 6.9. apraksta disperso sistēmu kvalitatīvo un kvantitatīvo sastāvu (masas daļa, molārā un masas koncentrācija); (vvi, Ķīmija)
apzināties	Izprast, būt apzinātai attieksmei pret to. (LLVV)	11.9. apzinās dabas aizsargājamo teritoriju (nacionālie parki, rezervāti, dabas parki) nepieciešamību un to nozīmi dabas vides saglabāšanā dažādos kontinentos. (pi, Ģeogrāfija) 7.8. apzinās palīdzības sniegšanas nozīmi sev un citiem fizisko aktivitāšu laikā; (vvi,

Jēdziens	Skaidrojums	Piemērs
		Sports)
atstāstīt	Izklāstīt saviem vārdiem (kāda teksta, runas saturu). (LLVV) Pastāstīt ko dzirdētu, lasītu, retāk redzētu. (LVSV)	8.5. atstāsta literārā darba saturu, atklājot tajā ietverto informāciju par darbības vietu, laiku, personām un notikumiem; (pi, Literatūra) 11.5. atstāsta izlasītu informāciju sakarīgi, loģiski pamatoti; (vvi, Svešvaloda)
atšķirt	Domās, uztverē atdalīt (citu no cita pēc kādām pazīmēm). (LLVV)	11.9. atšķir teikumu no citām valodas vienībām, pamatojoties uz tā pazīmēm; (pi, Latviešu valoda) 6.4. prot <u>atšķirt</u> uzvedību no personības vērtībām, uzskatiem, pārlicības; (vvi, Psiholoģija)
attēlot	Atspoguļot, atveidot ar mākslas līdzekļiem; tēlaini pastāstīt; arī atdarināt.	10.10. attēlo noteiktu teritoriju kartoshēmā vai plānā atbilstoši kartogrāfiskajām prasībām, veidojot ekskursijas maršruta shēmu, iekļaujot tajā dabas un kultūrvēsturisko objektu aprakstus; (pi, Ģeogrāfija) 7.9. attēlo bioloģiskos objektus, to dzīvības norises un likumsakarības dažādās vizuālās informācijas formās; (vvi, Bioloģija)
būt ieinteresētam	Izraisīt interesi (par ko). Tāds, kam ir radusies, parasti liela, interese (par ko). Tāds, kas savās vai cita interesēs veic (ko), vēlas, lai kas būtu, notiktu, realizētos. (LLVV)	13.8. ir ieinteresēts savas un citu tautu folkloras un literatūras lasītājs. (pi, Literatūra) 6.4. ir ieinteresēts vizuālās mākslas darba satura un vēsturiskā konteksta izzināšanā; (vvi, Vizuālā māksla)
cienīt	Atzīt (ko) par vērtīgu, nozīmīgu; izjust cieņu, godbijību. Ar patiku skatīties, lasīt, klausīties u.tml. (LLVV)	10.5. ciena tikumus un pilsoniskās vērtības, atbildīgi iesaistās to kopšanā. (vvi, Ētika)
darboties	Veikt darbību. Veikt noteiktus uzdevumus. Darīt kādu darbu ilgāku laiku, būt aizņemtam, nodarboties (ar ko). (LLVV)	6.9. prot darboties ar vienkāršām ierīcēm (piemēram, lupu, termometru, mērtraukiem, pulksteņiem, kompasu); (pi, Dabaszinības) 9.10. ir motivēts <u>darboties</u> vides aizsardzības jomā Zemes daudzveidības saglabāšanā. (vvi, Ģeogrāfija)

Jēdziens	Skaidrojums	Piemērs
diskutēt	Apspriest strīdīgu, neskaidru jautājumu, piedalīties diskusijā. (LLVV)	13.6. diskutē par mūziku, spēj toleranti uz klausīt atšķirīgu viedokli; (pi, Mūzika) 17.12. diskutē par kādu no starptautisko konvenciju jautājumiem (piemēram, autortiesības); (vvi, Politika un tiesības)
formulēt	Izteikt (kādu domu, lēmumu u.c.) īsi, koncentrēti un precīzi. (LVSV)	10.5. formulē darba uzdevumus un izvēlas darba paņēmienus, plāno darba norises laiku un gaitu; (pi, Ģeogrāfija) 7.11. formulē secinājumus, pamatojoties uz problēmas risinājumā vai eksperimentā iegūtajiem datiem (pierādījumiem), atbilstīgi izvirzītajai hipotēzei; (vvi, Ķīmija)
grupēt	Apvienot, sadalīt, izvietot grupās; arī klasificēt. (LVSV)	29.1. grupē izplatītākās sēnes pēc to raksturīgajām pazīmēm (cepurīte, kātiņa forma, krāsa, lapiņas); (pi, Dabaszinības)
gūt pieredzi	Rast zināšanas, iemaņas, pieredzi u.tml. (LLVV) Personas darbībā praktiski apgūto zināšanu, prasmju un attieksmju kopums. (PV)	9.23. gūst pieredzi kopējos projektos, kas saistīti ar vides kvalitātes saglabāšanu un uzlabošanu, kā arī organizē tos; (pi, Ķīmija)
iegūt	Panākt (piemēram, mācoties), ka paliek apziņā. Izziņas procesā konstatēt, secināt, dabūt zināt, saņemt. (LLVV)	9.6. iegūst informāciju grāmatās, laikrakstos, žurnālos, televīzijā, radio un internetā, sniedz to citiem; (pi, Mazākumtautību valoda) 8.1. iegūst informāciju no plašsaziņas līdzekļiem par mūsdienu aktuāliem notikumiem pasaules reģionos un valstīs; (vvi, Ģeogrāfija)
iepazīt	Gūt priekšstatu (par ko) izzinot, izpētījot, pārdzīvojot; sākt izprast. (LVSV)	7.4. ir iepazinis literatūras veidus (epika, lirika, drāma), starpveidu – liroepiku (fabula) – un žanrus (dzejolis, pasaka, stāsts, luga); (pi, Literatūra) 6.5. iepazīs kopsakarības Latvijas, Eiropas un pasaules vizuālās mākslas vēsturē; (vvi, Vizuālā māksla)
iesaistīties	Sākt piedalīties. (LLVV)	9.18. iesaistās bioloģiskās daudzveidības un vides kvalitātes saglabāšanas projektos; (pi, Bioloģija) 10.6. spēj iesaistīties dažādu skolā organizētu sporta pasākumu projektu izstrādāšanā; (vvi, Sports)
ievērot	Uztvert, pamanīt, saskaņot; arī iegaumēt. Uz klausīt un atbilstoši rīkoties; rīkoties saskaņā (ar kādiem	8.3. ievēro drošības noteikumus darbā ar datoru un tā perifērijas ierīcēm; (pi, Informātika) 15.6. prot ievērot personisko higiēnu (piemēram, mutes dobuma un ķermeņa kopšana, uztura lietošana); (vvi, Veselības mācība)

Jēdziens	Skaidrojums	Piemērs
	ieteikumiem, norādījumiem). (LVS)	
ilustrēt	Paskaidrot (tematu, domu) ar (uzskatāmiem) piemēriem. (LLVV)	6.4. ilustrē siltumvadīšanas, konvekcijas, siltumstarojuma, termiskās izplešanās, fāžu pāreju un elektromagnētisko īpašību izpausmju daudzveidību dabā un tehnikā; (vvi, Fizika)
inscenēt	Sagatavot izrādi. Izdarīt, notēlot, sarīkot. (LLVV)	8.10. inscenē dialogisku fabulu, dzejoli, pasaku; (pi, Literatūra)
interpretēt	Izskaidrot (piemēram, domu, teksta saturu, faktu), atklāt jēgu. (LLVV)	15.7. precīzi un objektīvi <u>interpretēt</u> un apspriest datus – atbildēt uz izvirzītajiem jautājumiem, izdarot secinājumus no datiem; (pi, Matemātika) 8.1. vizuāli <u>interpretē</u> atšķirīgus tēlus, tēmas un idejas; (vvi, Vizuālā māksla)
ir pieredze	Personas darbībā praktiski apgūto zināšanu, prasmju un attieksmju kopums. (PV)	13.23. ir pieredze ar toleranci izturēties pret citu kultūru pārstāvjiem un respektēt viņu kultūrvēsturisko mantojumu un vērtības; (pi, Latvijas un pasaules vēsture) 14.4. ir pieredze analizēt kādas vēsturiskas personas sasniegumu vai neveiksmju cēloņus, domājot, kā viņš pats būtu rīkojies šīs personas vietā; (vvi, Latvijas un pasaules vēsture)
ir viedoklis	Individuālajā izpratnē un attieksmē balstīts skatījums, uzskats, nostāja. (PV)	9.10. ir viedoklis par modificēto organismu izmantošanu pārtikas ražošanā un medicīnā; (pi, Bioloģija)
izmantot	Mērķtiecīgi iesaistīt (kādā norisē), piemērot (kādam uzdevumam). (LLVV)	9.18. izmanto uzziņu literatūru lingvistiskās un kulturoloģiskās informācijas ieguvei; (pi, Mazākumtautību valoda) 7.4. izmanto jaunākās informācijas tehnoloģijas; (vvi, Svešvaloda)
izprast	Pilnīgi izziņāt un saprast. (LLVV) Izpratne – prāta darbības augstākā pakāpe, kas izpaužas izziņas procesā uz lietu būtības izziņāšanu virzītā analītiskā domāšanā (...). (PV)	11.10. izprot teikuma virslocekļu un palīglocekļu nozīmi teikuma veidošanā; (pi., Latviešu valoda) 5.11. izprot pētnieciskā darba īpatnības; (vvi, Mazākumtautību valoda un literatūra)
izskaidrot	Skaidrojot padarīt saprotamu. (LLVV)	11.26. izskaidro elementāru ekosistēmu shēmu, norādot augu, dzīvnieku un mikroorganismu vietu tajā; (pi, Dabaszinības) 6.14. izskaidro patstāvīgas privātās mājsaimniecības veidošanas priekšnoteikumus; (vvi, Mājsaimniecība)
izvērtēt	Novērtē, sīki izanalizējot. Novērtēt	15.2. izvērtē kultūru dažādību un izmanto iegūto informāciju sevis bagātināšanai; (pi,

Jēdziens	Skaidrojums	Piemērs
	kādu kopumu pa tā sastāvdaļām. (LLVV)	Svešvaloda) 8.5. izvērtē tehnoloģiju izmantošanas pieredzi fizikā, ietekmi uz sabiedrību un nākotnes perspektīvas; (vvi, Fizika)
izzināt	Jautājot, pētījot dabūt zināt (piemēram, faktus), arī uzzināt. (LLVV)	14.1. izzina svešvalodā runājošo zemju sociokultūras aspektus; (vvi, Svešvaloda)
klasificēt	Grupēt, iedalīt atbilstoši kādiem nosacījumiem. (LLVV)	7.11. klasificē vielas, zinot to sastāvu: vienkārša viela, ķīmiskais savienojums; neorganiskas vielas, organiskas vielas; metāli, nemetāli; oksīdi, bāzes, skābes, sāļi; (pi, Ķīmija) 6.2. klasificē dabā esošās un ikdienā lietotās vielas un materiālus; (vvi, Dabaszinības)
konstruēt	Veidot (piemēram, mehānisma, mašīnas) konstrukciju, uzbūvi. Veidot (ģeometrisku figūru) pēc dotiem lielumiem, vērtībām. Veidot, radīt (mākslas darbu, tēlus) samāksloti, īstenībai neatbilstoši. (LVSV)	14.13. konstruēt nogriežņa viduspunktu, leņķa bisektrisi, nogriežņa vidusperpendikulu, perpendikulu no punkta pret taisni, ar doto leņķi vienādu leņķi, taisni caur doto punktu, kas paralēla dotajai taisnei; (pi, Matemātika) 6.7. konstruē grafiskās pamatkonstrukcijas un spēj tās kombinēt dažādu priekšmetu grafiskajos attēlos; (vvi, Tehniskā grafika)
lietot	Mērķtiecīgi iesaistīt (ko) savā garīgajā darbībā, jaunradē, kādas darbības veikšanā. (LLVV)	10.14. lieto vārdus, frāzes un vienkāršus teikumus, lai veidotu īsus pierakstus ar nepieciešamo informāciju; (pi, Svešvaloda) 7.6. lieto informācijas tehnoloģijas (IT) datu ieguvē un reģistrēšanā; (vvi, Ķīmija)
noteikt	Izzināt, konstatēt (piemēram, mērījot, secinot, aprēķinot). Pieņemt, paredzēt (ko obligāti ievērojamu, piemēram, laiku, kārtību, noteikumus). (LVSV)	7.4. nosaka teksta tematu un virsraksta atbilstību teksta tematam; (pi, Latviešu valoda) 5.16. nosaka un izvērtē daiļdarba tēmu un ideju kā autora pasaules redzējuma koncepciju; (vvi, Mazākumtautību valoda un literatūra)
novērtēt	Izteikt spriedumu par kaut kā kvalitāti vai pareizību. Norise, kurā vērojumi un mērījumi tiek salīdzināti ar normām vai kritērijiem, lai varētu pieņemt lēmumus. (PV) Noteikt (kā) vērtību, nozīmīgumu,	6.20. novērtē savu un citu skolēnu ieguldījumu, meklējot atbildi uz pētniecības darba jautājumu. (pi, Dabaszinības) 8.1. novērtē izcilākos sasniegumus un personības dažādās profesionālajās sfērās, kurās darba rezultāti saistīti ar augstas kvalitātes tehnisko grafiku; (vvi, Tehniskā grafika)

Jēdziens	Skaidrojums	Piemērs
	daudzumu. (LLVV)	
orientēties	Būt skaidrībā par notikumiem, stāvokli, apstākļiem u.tml. (LVSV)	14.2. orientējas dažādās saziņas situācijās; (pi, Latviešu valoda) 9.4. orientējas grāmatas struktūrā (titullapas ziņas, grāmatas uzziņu elementi); (pi, Literatūra)
pamatot	Mīnot faktus, pierādīt; argumentēt. (LVSV)	8.10. pamato videi draudzīgas rīcības nepieciešamību, izmantojot zināšanas bioloģijā, un apzinās indivīda un sabiedrības atbildību vides kvalitātes saglabāšanā, rīkojas videi draudzīgi; (vvi, Bioloģija) 8.30. pamato kultūras pieminekļu un kultūras mantojuma aizsardzības, kopšanas un saglabāšanas nepieciešamību un realizē to praksē; (vvi, Latvijas un pasaules vēsture)
pastāstīt	Stāstot darīt zināmu. (LVSV)	7.31. pastāsta par tuvāko upi, ezeru, strautu, izmantojot savus novērojumus; (pi, Dabaszinības)
paust	Izteikt (piemēram, domas, uzskatus). (LVSV)	13.7. pauž attieksmi pret literāro darbu kā dzīves īstenības atspoguļotāju; (pi, Literatūra) 7.15. pauž savu nostāju konkrētos, aktuālos politikas jautājumos; (vvi, Politika un tiesības)
pazīt	Atšķirt, spēt identificēt. (LVSV)	8.9. pazīst dažādu emociju izpausmes; spēj saistīt emocijas ar notikumiem; (pi, Sociālās zinības) 8.19. pazīst Latvijas galvenos normatīvos aktus; (vvi, Politika un tiesības)
pārveidot	Panākt, būt par cēloni, ka kļūst citāds, iegūst citu veidu, kvalitāti. (LVSV)	14.3.1. pārveidot parastu daļu par galīgu vai bezgalīgu decimāldaļu; (pi, Matemātika) 7.8. pārveido skaitliskos datus vizuālos attēlojumos un otrādi, raksturojot dispersās sistēmas, vielu pārvērtības un to norises likumsakarības; (vvi, Ķīmija)
pētīt	Vācot faktus, ziņas, novērojot, eksperimentējot u.tml., gūt vispusīgu, parasti jaunu, informāciju par ko, izziņāt (ko), parasti zinātnē. (LLVV)	16.12. pētīt matemātisko sakarību un iegūtos rezultātus interpretēt reālās problēmas atrisinājumā; (pi, Matemātika) 7.5. pēta un izmanto daudzveidīgus mākslinieciskos un kultūrvēsturiskos izteiksmes līdzekļus. (vvi, Vizuālā māksla)
piedalīties	Darboties kopā ar citiem (kādā darbā, pasākumā u.tml.). (LLVV)	8.4. piedalās muzikālajās spēlēs un rotaļās; (pi, Mūzika) 6.24. piedalās pētnieciskos mācību projektos, kas veicina literārā mantojuma saglabāšanu un mūsdienu literārā procesa attīstību; (vvi, Mazākumtautību valoda un literatūra)
piedāvāt	Paust savu gatavību palīdzēt, pakalpot; paust savu gatavību nodot (ko) kāda	10.8. piedāvā teksta virsrakstu, kas atbilst teksta tematam un galvenajai domai; (pi, Mazākumtautību valoda)

Jēdziens	Skaidrojums	Piemērs
	rīcībā, ziņā, lietošanā. (LVSU)	8.6. piedāvā argumentētus jauniešu atkarības problēmu risinājuma variantus; (vvi, Veselības mācība)
pierādīt	Pamatot (kāda apgalvojuma) patiesumu vai aplamību. (LVSU)	20.7. pierāda taisnleņķa trijstūru vienādību, izmantojot taisnleņķa trijstūru vienādības pazīmes; (pi, Matemātika)
pieskaņot	Izveidot, piemeklēt ko tādu, kas pieskan (pie kā); padarīt pieskanīgu. (LVSU)	11.3. pieskaņo savu rīcību attiecīgās kultūras prasībām; (pi, Svešvaloda)
plānot	Sastāda, izveido plānu (iepriekš paredzēta pasākumu, darbības posmu sistēma, to secība un izpildes laiks). Izstrādā pasākumu norises posmu sistēmu, to secību un izpildes laiku. (LLVV)	8.8. plāno eksperimenta norisi (izvēlas eksperimenta gaitas aprakstu, veido to patstāvīgi vai sadarbībā ar citiem skolēniem); (pi, Ķīmija) 7.3. plāno problēmas risinājumu un (vai) eksperimenta gaitu, arī izmantojot fizikālos modeļus, izvēlas atbilstošas un drošas darba metodes un piederumus; (vvi, Fizika)
prast	Spēt, varēt, mācēt. Būt ar tādām zināšanām, iemaņām, prasmi, ka spēj veikt (kādu darbību, uzdevumu u.tml.). (LLVV)	7.6. prot pastāstīt par sava radošā darba ieceri un procesu; (pi, Virtuālā māksla) 6.18. prot argumentēti paust savu viedokli par kultūras attīstību; (vvi, Kulturoloģija)
prognozēt	Pamatojoties uz konkrētiem faktiem, paredz tālāko norisi, rezultātu. (LLVV)	11.51. prognozē laikapstākļus, izmantojot barometra rādījumus un novērojumus dabā; (pi, Dabaszinības) 7.14. prognozē pārmaiņas dzīvajās sistēmās, izmantojot dažādos avotos iegūto informāciju; (vvi, Bioloģija)
raksturot	Nosauc būtiskās īpašības, pazīmes. (LLVV)	7.10. raksturo literārā darba varoņus un vērtē to nozīmi sižeta risinājumā; (pi, Literatūra) 6.7. raksturo katras kultūras sabiedrībā pieņemto ideālu, varoņu un kultūrlaikmetu vērtību sistēmu kā attiecīgās kultūras raksturojošu liecību; (vvi, Kulturoloģija)
rediģēt	Pārbaudīt, precizēt un labot. (LLVV)	15.9. rediģē un pilnveido tekstu; (pi, Latviešu valoda)
saklausīt	Ar dzirdi, parasti pilnīgi, arī precīzi uztvert; sadzirdēt. (LLVV)	6.3. saklasa un saprot pazīstamus vārdus, pamatfrāzes un ļoti vienkāršus teikumus; (pi, Svešvaloda)
sakārtot	Salikt, izvietot noteiktā kārtībā. (LVSU)	7.16. prot sakārtot savas dzīves, savas ģimenes (dzimtas) notikumus hronoloģiskā secībā; (pi, Sociālās zinības)

Jēdziens	Skaidrojums	Piemērs
		7.53. prot <u>sakārtot</u> datus augošā vai dilstošā secībā; (vvi, Informātika)
salīdzināt	Sastatīt (ko), meklējot (tajā) līdzību (ar ko) vai atšķirību (no kā). (LVSV)	9.5. salīdzina viena un tā paša sižeta atspoguļojumu dažādos mākslas veidos. (pi, Mūzika) 5.18. salīdzina autora, personisko un citu cilvēku viedokli par literāru darbu; (vvi, Mazākumtautību valoda un literatūra)
saprast	Iegūt skaidrību, izpratni (par ko), aptvert ar prātu; iejusties kāda pārdzīvojumos, domāšanā. (LVSV)	6.5. saprot datora programmvadības principus; (pi, Informātika) 7.4. saprot ekopsiholoģijas nozīmi un jēgu mūsdienu sabiedrībā; (vvi, Psiholoģija)
saskatīt	Uztvert ar redzi, saredzēt. Ievērot, pamanīt. (LVSV)	8.1. saskata skaisto un neparasto dabā un kultūrvidē, ir saudzīga attieksme pret to; (pi, Vizuālā māksla) 7.2. saskata un formulē pētāmo problēmu; (vvi, Matemātika)
sastādīt	Apvienojot elementus, izveidot (ko veselu). (LVSV)	7.9. sastāda bāzu, skābekli saturošo skābju un sāļu ķīmiskās formulas pēc dotajām sastāvdaļu vērtībām; (pi, Ķīmija)
sistematizēt	Kārto noteiktā sistēmā. (LLVV) Sistematizācija ir priekšmetu un parādību klasificēšana. (LLVV)	10.20. pieraksta un <u>sistematizē</u> informāciju, izmantojot dažādus paņēmienus; (pi, Latviešu valoda) 7.16. apkopo, <u>sistematizē</u> , salīdzina un analizē no dažādiem avotiem iegūtu informāciju par dabas daudzveidību un procesiem tajā, pārveido dažādas vizuālās informācijas formas vārdiskajās formās un otrādi; (vvi, Dabaszinības)
skaidrot	Darīt (ko) skaidru, saprotamu, vieglāk uztveramu (uzsverot būtisko, parādot sakarībā u. tml.). (LVSV)	7.37. skaidro pārmaiņas dabā dažādos gadalaikos, pamatojoties uz saviem novērojumiem; (pi, Dabaszinības) 6.2. skaidro dzimtās valodas nozīmi daudzvalodu vidē Latvijā un Eiropā; (vvi, Mazākumtautību valoda un literatūra)
skandēt	Runāt (saistītā valodā rakstītu tekstu) uzsvērti ritmiski, izceļot zilbju kvantitāti, runas melodiju. (LLVV)	8.1. skandē tautasdziesmas; (pi, Mūzika)
spēt	Varēt, jaudāt (ko darīt, veikt). (LVSV)	7.9. spēj secīgi izpildīt mācību uzdevumu atbilstoši skolotāja norādījumiem vai iepriekš dotam uzdevuma aprakstam; (pi, Sociālās zinības) 10.1. spēj patstāvīgi mācīties, izmantojot sporta literatūru; (vvi, Sports)
stāstīt	Runājot vēstīt, paust (ko). (LVSV)	6.8. stāsta par sevi, piedzīvoto un pārdzīvoto, par redzēto, dzirdēto un lasīto; (pi, Latviešu valoda)

Jēdziens	Skaidrojums	Piemērs
uzklausīt	Noklausīties un ņemt vērā kāda padomu, lūgumu, vēlēšanos u.tml. (LVSV)	11.4. uzklausa svešvalodā sniegto informāciju, citu izteiktās emocijas, izsaka savu viedokli; (pi, Svešvaloda) 8.10. uzklausa citus, kā arī izsaka savu viedokli, izmantojot piemērotākos valodas līdzekļus; (vvi, Svešvaloda)
uzstāties	Teikt runu, izsacīt savu viedokli, prasību (publikas priekšā). (LLVV)	10.11. uzstājas klasē ar paša sagatavotu tekstu; (pi, Latviešu valoda) 8.5. uzstājas ar referātiem un ziņojumiem par literatūras tematiem; (vvi, Mazākumtautību literatūra)
uztvert	Atveidot, arī analizēt apziņā (apkārtējās pasaules priekšmetus un parādības), arī veidot apziņā izpratni (par tiem). (LLVV)	8.12. uztver mūziku emocionāli un attēlo to zīmējumos un kustībās. (pi, Mūzika) 6.1. uztver valodu kā latviešu pasaulainas atspoguļotāju; (vvi, Latviešu valoda)
veidot	Darināt, radīt (ko) noteiktā, vēlamā forma, veidā. Darināt, (tēlniecības darbus). Attīstīt, izkopt. (LVSV)	8.7. veido aprakstu un vēstījumu par literārajiem un brīvajiem tematiem; (pi, Literatūra) 7.11. veido atbildīgu attieksmi pret darbu, dabu, kultūru un vēsturi. (vvi, Ētika)
veikt	Darīt; padarīt; izpildīt. (LVSV)	6.8. veic vienkāršus mērījumus (temperatūras, tilpuma, garuma un laika mērījumus) un pieraksta mērījumu rezultātus, lietojot atbilstošas mērvienības (°C, ml, l, cm, m, min, h); (pi, Dabaszinības) 9.1. veic koordinācijas, ātruma, izturības, lokanības un spēka vingrinājumus vispārējās fiziskās sagatavotības uzlabošanai, kontrolē un izvērtē individuālo rezultātu attīstības dinamiku divas reizes mācību gadā; (vvi, Sports)
vērtēt	Noteikt (kā) vērtību (labumu, noderīgumu, nozīmīgumu). (LVSV)	6.1. vērtē savu un citu rīcību, raksturojot to kā labu vai sliktu, un pamato savu vērtējumu; (pi, Sociālās zinības) 8.3. vērtē runas uzvedības atbilstmi saziņas situācijai, nosakot komunikatīvo nolūku un tā īstenošanas pakāpi; (vvi, Mazākumtautību valoda)
zināt	Būt informētam (par ko); būt iepazinušam (ko). (LVSV)	7.1. zina objektīvi nozīmīgās tikumiskās īpašības (labestība, godīgums, patiesums, līdzjūtība, taisnīgums); (pi, Ētika) 8.25. zina Latvijas tiesu sistēmu un tiesu darbības pamatprincipus; (vvi, Politika un tiesības)